

KNYGŲ LENTYNA

OBJEKTYVIAI APIE ANTANĄ SNIEČKŲ

Rec.: *Tininis V. Sniečkus: 33 metai valdžioje (Antano Sniečkaus biografinė apybraiža).* – Vilnius: Lietuvos karo akademija, 1995. – 192 p.

Algis Kasperavičius

Vienu iš tarybinės sistemos bruožų buvo savotiškas jos vadovų anonimiškumas. Apie partijos ir valstybės veikėjus jiems gyviems esant visuomenei oficialiai buvo pateikiami tik trumpi, sausi biografiniai duomenys. Vien Josifas Stalinas ir Leonidas Brežnevas, būdami valdžios viršūnėse, susilaukė vadinamųjų politinių biografijų, išleistų dideliais tiražais. Tačiau šiuose grynai propagandiniuose darbuose neatskleidžiama jų individualybė, beveik neminimas asmeninis gyvenimas, o ką jau bekalbėti apie bet kokį kritiškumą vertinant abiejų generalinių sekretorių politiką.

Mirusiems veikėjams buvo skiriama daugiau dėmesio: apie daugelį jų buvo skelbiami atsiminimai, retkarčiais išleidžiama biografinio pobūdžio knygų. Deja, ir joms būdingas oficialumas ir nekritiškumas. Nors, tiesa, mirusieji vaizduojami žmogiškesni už gyvuosius, bet ne per daug. Nebuvo išimtis ir Lietuvos kompartijos veikėjai. Antai R. Šarmaičio biografinių apybraižų rinkinyje „Lietuvos revoliu-

cionieriai“, išleistame jau pertvarkos metais, pateiktos 28 tokių veikėjų biografijos. R. Šarmaitis puikiai žinojo partinius archyvus, daugumą savo herojų pažinojo asmeniškai, bendravo su jais ne vienus metus, o keletą dešimtmečių. Ir vis tiek apybraižų autorius neperžengė tradicinių rėmų.

Paradoksalu, bet tik žlugus tarybinei sistemai pasidarė įmanoma „sužmoginti“ komunistinius veikėjus, parodyti juos kaip individualybes. Tiesa, kai kas Lietuvoje gali paklausti – ar bereikia gilintis į šių veikėjų biografijas? Užtenka juos pasmerkti kaip tautos išdavikus, kolaborantus, okupacinio režimo tarnus, skelbusius visiškai svetimą lietuviams ideologiją. Tačiau komunistinė ideologija yra universali, tarp jos išpažinėjų buvo nemažai idealistų fanatikų, o totalitarinės TSRS sudėtyje Lietuvos TSR turėjo, bent jau postalininiu laikotarpiu, realią autonomiją. Tad nuo jos vadovų įsitikinimų, kompetencijos, charakterio bruožų priklausė gana daug. Šiuos

vadovus reikia vaizduoti ne vien juoda ar balta spalvomis, bet objektyviai.

Pirmasis tam ryžosi jaunesnės kartos istorikas Vytautas Tininis. Knygoje „Sovietinė Lietuva ir jos veikėjai“ jis pateikė 50-ties partinių veikėjų trumpas biografijas¹, o 1995 m. išleido nemažos apimties biografinę apybraižą apie Antaną Sniečką. Pasirinkimas logiškas: A. Sniečkus tikrai buvo, V. Tininio žodžiais tariant, „vienas ryškiausių XX a. Lietuvos žmonių“.

Pirmojo pasaulinio karo metais į Voronežą evakuotos lietuvių gimnazijos keturiolikmetis moksleivis 1917-aisiais susižavėjo bolševikų idėjomis, tačiau dėl jauno amžiaus jų organizacijos nariu dar negalėjo tapti. 1918 m. vasaros pabaigoje Antanas grįžo iš Rusijos ir simpatijos bolševizmui galėjo likti atsitiktiniu epizodu. Tačiau tai nebuvo epizodas, o pasirinkimas.

Ir pasirinkimas laisvas, nes Lietuvoje besiorganizuojantys negausūs vietiniai komunistai neieškojo grįžusio iš Rusijos paauglio, pasiturinčio ūkininko sūnaus. Pats Antanas Sniečkus užmezgė ryšius su nelegaliai veikiančia Lietuvos kompartija ir 1920 m. rugpjūčio mėn. tapo jos nariu. V. Tininis rašo, kad „jaunystėje Sniečkaus pagrindinė veikla prieš nepriklausomą Lietuvą ir jos jauną demokratiją buvo daugiau įkvėpta idealistinių paskatų nei praktinių, karjeristinių sumetimų. Jis buvo įsitikinęs marksizmo idėjų ir savo veiklos teisumu“².

Tokių „tikinčių“ komunistų tarpukario metais Europoje buvo dauguma, ypač šalyse, kur jie veikė nelegaliai. Kaip tik todėl kompartija pasidarė grėsminga buvusiai santvarkai jėga, tikra kovinė organizacija arba savotišku riterių ordinu. Jo riteriai buvo negailestingi vi-

siems vadinamiesiems klasiniams priešams, bet nebijojo paaukoti ir savosios gyvybės. Jie ilgus metus kalėdavo, bet nesutikdavo paduoti malonės prašymo, nesiekė materialinių gėrybių. Komunizmo idėjos jiems atstojo religiją.

„Ankstyvajam“ Sniečkui, iki 1940 m. birželio, V. Tininio knygoje skirta nedaug vietos. Tai natūralu, nes kaip tik dėl okupacijos ir aneksijos Antanas Sniečkus iš Kauno sunkių darbų kalėjimo kalinio pasidarė faktišku Lietuvos vadovu, nors drauge ir Kremliaus valios vykdytoju.

V. Tininis parodo, kaip, būdamas valdžioje, jo knygos herojus per 33 metus keitėsi pasilikdamas toks pats. A. Sniečkus nepasidarė arogantiškas, neišpuiko, nekūrė savo kulto, išliko nekorumpuotas, nesivaikė materialinių gėrybių ir malonumų. Žinoma, sąjunginių respublikų kompartijų vadovai buvo kontroliuojami Maskvos, bet kai kuriems iš jų tai netrukdė piktnaudžiauti valdžia, diegti savo asmenybės kultus, tiksliau kultelius. Tuo tarpu A. Sniečkus Lietuvoje nuo 6-ojo dešimtmečio pabaigos įgijo autoritetą gana plačiuose visuomenės sluoksniuose, tapo autentiškai populiarus.

Šiuo atžvilgiu jį galima lyginti su ilgamečiu Vengrijos komunistinio režimo lyderiu Janošu Kadaru. Tik J. Kadaras buvo pakantesnis nugalėtiems „klasiniams priešams“, neturėjo ateistinio fanatizmo. Sniečkus, deja, pasirodė kitoks.

V. Tininis atskleidžia LKP pirmojo sekretoriaus kovą su Katalikų Bažnyčia 6-ojo dešimtmečio pabaigoje – 7-ojo pradžioje, kai Maskva buvo linkusi daryti kai kurių nuolaidų Lietuvos katalikams. Sniečkus, kuris „nepripažino jokių kompromisų santykiuose su Bažnyčia“, kategoriškai pasisakė prieš

Vilniaus katedros gražinimą tikintiesiems, nesiskaitydamas su atitinkamų Maskvos institucijų sprendimais³. Tačiau Lietuvoje tada mažai kas siejo antibažnytinės politikos pa-
aštrėjimą su A. Sniečkumi, nežinojo, kad
įvairios akcijos vykdomos jo iniciatyva. Do-
kumentai buvo slapti, o CK ir KGB žmonės
mokėjo tylėti.

Lietuvos visuomenė matė tada kitokį Snieč-
kų: ginantį Lietuvos autonomiją ir jos san-
tykinį ūkinį savarankiškumą ir drauge suge-
bantį sėkmingai išnaudoti visas galimybes že-
mės ūkio, pramonės, švietimo bei mokslo
plėtrai, globojantį tautinę kultūrą, tiesa, „so-
cialistinę savo turiniu“. Tai buvo vienpusis
įvaizdis, bet jis formavosi pats savaime, o ne
oficialiai, ne valdžios pastangomis. Negalėjo
juk LKP propagandos aparatas akcentuoti
savo pirmojo sekretoriaus nesutarimų su Ni-
kita Chruščiovu ar su Maskvos vietininkais
Vilniuje – CK antraisiais sekretoriais. Atvirks-
čiai, apie vienokius ar kitokius nesutarimus
nepraslysdavo į spaudą nė menkiausia užuo-
mina. A. Sniečkaus kalbos, pranešimai LKP
suvažiavimuose ir jos centro komiteto plenu-
muose, ruošiamos referentų, buvo oficialios,
niekuo nesiskiriančios nuo kitų to meto TSRS
partinių veikėjų standartinių pasisakymų. Ta-
čiau A. Sniečkus sugebėdavo įvairiuose susi-
tikimuose kalbėti ekspromtu, ne iš popieriaus.
Tokių susitikimų buvo nemažai, nes, kaip pa-
stebi V. Tininis, „Sniečkus labai daug važinė-
jo po Lietuvą, todėl jis asmeniškai pažinojo
daugelį miestų ir rajonų, įvairių įmonių, įstai-
gų, kolūkių ir kitų organizacijų vadovų“⁴.

O Sniečkų iš matymo pažinojo daug ir ei-
linių žmonių, su kuriais jis mokėjo bendrauti,
pagirti juos už laimėjimus darbe ir paskatinti
naujoms pastangoms. Tai daug prisidėjo prie

pozityvaus A. Sniečkaus įvaizdžio, galima
sakyti, ir mito apie jį formavimosi. Mitas eg-
zistuoja ligi šiol, tad jis turėjo realų pagrindą.

Gyvenimo pabaigoje A. Sniečkus galėjo
jaustis Lietuvos šeimininku, didžiulis gamy-
bos augimu ir sparčiu gyvenimo lygio kilimu
7-ajame dešimtmetyje. Tai buvo tarsi įrody-
mas, kad jo jaunystėje pasirinktas kelias bu-
vo teisingas: sėkmingai sukurta visuomenė,
kurioje visi atkakliai dirba ir gyvena pasituri-
mai. Tokia gaida labai diskretiškai skamba jo
knygoje „Tarybų Lietuva – klestėjimo keliu“,
išleistoje 1970 metais. Ji tikriausiai rašyta, pa-
dedant referentams, bet joje nėra nei auto-
riaus portreto, nei grupinės nuotraukos su juo.
Tai labai būdinga A. Sniečkui, kuris vengė net
menkiausio savo asmens garbinimo.

Ilgametis pirmasis sekretorius tiesiogiai ne-
kūrė savo kulto, bet autoritariškai vadovau-
damas Lietuvos partinei nomenklatūrai su-
gebėjo užsitarnauti jos lojalumą ir neapsimes-
tinę pagarbą. Čia daug lėmė specifinės
A. Sniečkaus psichologinės savybės, kurių daž-
nai trūksta politiniams lyderiams, ir komu-
nistinių, ir, deja, demokratių valstybių. Tie-
sa, Sniečkus puikiai sugebėdavo aparatiniemis
intrigomis pažaboti Lietuvos nomenklatūros
asmenis, kurie siekdavo pirmojo sekretoriaus
posto ar mėgindavo jam pakenkti. Sniečkus
tokius „darbuotojus“ mikliai perstumdavo į
oficialiai svarbias, bet faktiškai antrailes pa-
reigas. Tai jam pasisekdavo padaryti tiek sta-
lininiu, tiek postalininiu laikotarpiu. Beje, apie
Sniečkaus kovą su konkurentais 6-ojo dešimt-
mečio pabaigoje ir 7-ajame dešimtmetyje
V. Tininio monografijoje kalbama lakoniškai.
Galbūt dėl vietos stokos.

A. Sniečkaus asmenybės bruožai ir įvairūs
jo veiklos aspektai V. Tininio knygoje atskleisti

remiantis beveik vien archyviniais šaltiniais, šiek šiek pagyvintais įvykių amžininkų ir dalyvių skelbtais ir neskelbtais prisiminimais. Knygos pabaigoje įdėta palyginti gausi dokumentinė medžiaga – autentiškų archyvinių dokumentų, tarp jų A. Sniečkaus dienoraščio, užrašų ištraukų kopijos ir faksimilės, fotonuotraukos. Nelogiška tik tai, kad pateikiamos reziumė anglų ir vokiečių kalbomis, bet nėra atitinkamo teksto rusų kalba. Rusiškai skaitančiuosius knyga apie lyderį, 33 metus vadovusį Lietuvos kompartijai, gali sudominti ne mažiau negu amerikiečius ar vokiečius...

Suprantama, V. Tininio darbas „Sniečkus: 33 metai valdžioje“ toli gražu neišsemia svar-

bios ir plačios temos. Tačiau autoriui pasisekė suderinti moksliskumą ir populiarumą, parašyti vertingą, įdomią knygą. Gaila, kad ji išleista tik 2 tūkst. egzempliorių tiražu. Norinčių šią knygą įsigyti tikrai atsirastų daugiau. Lyginant antrąją V. Tininio knygą su pirmąją, t. y. su „Sovietinė Lietuva ir jos veikėjai“, pastebima, jog autorius padarė nemažą pažangą objektyvumo ir preciziškumo požiūriu, atsisakydamas pernelyg apibendrintų charakteristikų ir „naujų“, potarybinių stereotipų. Norėtume tikėti, jog V. Tininis parašys dar ne vieną darbą, atskleidžiantį vienokius ar kitokius tarybinio laikotarpio Lietuvos gyvenimo aspektus.

Nuorodos

¹ Tininis V. Sovietinė Lietuva ir jos veikėjai. V., 1994. 336 p.

² Tininis V. Sniečkus: 33 metai valdžioje. P. 9–10.

³ Ten pat. P. 110–113.

⁴ Ten pat. P. 123.